

TÜRKİYE SOMALİ İLİŞKİLERİNDE EL-ŞEBAB ÖRGÜTÜNÜN ETKİSİ

*Melahat YALÇIN

Özet

Bu çalışmada, önümüzdeki süreçte Türkiye için Afrika politikasını şekillendirecek ve diğer ülkelerin Türkiye'ye yönelik bakış açısını belirleyecek bir test niteliğinde olan Türkiye-Somali ilişkileri, insani diplomasi açısından ele alınmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin Somali'ye yaptığı yardımları engelleyen, Türkiye hakkında kara propaganda yaparak olumsuz bir algının oluşmasını sağlamaya çalışan ve selefi-vehhabi din anlayışını yayarak Türkiye ile Somali halkı arasındaki bağı zayıflatmaya amaçlayan El-Şebab örgütünün iki ülke arasındaki ilişkinin tesisindeki olumsuz etkisi incelenmektedir. Türkiye Somali ilişkilerinin insani diplomasi açısından ele alındığı çalışmada, El-Şebab örgütünün Türkiye'nin Somali'nin ulusal birliğinin kurulmasını, yeni bir siyasi sistemin oluşturulmasını, kapsamlı ekonomik yapılanmayı, Somali ulusal gücünün yapılandırılmasına ilişkin faaliyetleri olumsuz yönde etkileyerek yavaşlattığı ancak Türkiye'nin insani diplomasi çerçevesinde tüm olumsuzluklara rağmen yardım ve yatırımlara kesintisiz bir şekilde devam ettiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Somali, El-Şebab, insani diplomasi.

Abstract

In this study, Turkey-Somalia relations, which are a test to shape the African policy for Turkey and determine the perspective of other countries towards Turkey, are being considered in terms of human diplomacy in the forthcoming period. In addition, the negative effect of the Al-Shabab organization on the establishment of the relationship between the two countries is examined, which hinders Turkey's aid to Somalia, makes a black propaganda about Turkey, and aims to weaken the ties between Turkey and the Somali people by spreading the understanding of salafi-vehhabi religion. The study of Turkey's Somali relations in terms of human diplomacy shows that the Al-Shabab organization slowed Turkey's establishment of a national unity of Somalia, the creation of a new political system, the comprehensive economic restructuring by affecting the activities related to the structuring of Somali national power in the negative, but Turkey's human diplomacy Despite all the negativities in the framework of aid and investments continued uninterruptedly.

Key Words: Somali, Al-Shabab, human diplomacy.

* Yalova Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim/Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı Doktora Programı Öğrencisi

Giriş

Türkiye'nin çok yönlü bir dış politikaya geçmesiyle beraber, uzun zamandır herhangi bir temasa girmediği Afrika kıtası, özellikle 1998 yılından sonra yeniden gündeme taşınmaya başlamıştır. Sömürgecilik geçmişinin kalıntıları, kuraklık, açlık, iç savaş, istikrarsızlık gibi sorunlarla gündemde olan Afrika kıtası, geçtiğimiz yüzyıl boyunca bu sorunlarla mücadele etmiş ancak kıtanın birçok ülkesinde sorunlar ve buna bağlı ölümler devam etmiştir. Doğu Afrika'da bulunan Somali de bu tür sorunlardan nasibini almış ve uzun süre kuraklık, açlık, yoksulluk, siyasi istikrarsızlık ve terörün sebep olduğu krizlerle karşı karşıya kalmış, zengin doğal kaynakları ve stratejik olarak çok önemli bir ülke olmasına rağmen bir dönem "failed country" olarak tanımlanmıştır. 2011 yaz aylarında Somali'de yaşanan açlık krizi dünyada yaşanan en ağır krizlerden biri olmuş, Türkiye'nin ülkeye büyük bir çıkartma yaparak yardım etmesi, Somali'ye yeni bir aktör olarak girişini sağlamış, uzun zamandan beri ihmal edilen ilişkiler yeniden kurulmaya başlanmıştır. Somali halkından çok yakın ilgi gören Türkiye, Somali'de yaşanan sorunlara daha etin ve köklü çözümler üretmeye çalışmış zamanla diplomatik temaslar, yardımlar ve projeler ile iki ülke ilişkileri derinleşmeye başlamıştır. Öyle ki bu ilişki artık Türkiye için önümüzdeki süreçte Afrika politikasını şekillendirecek ve diğer ülkelerin Türkiye'ye yönelik bakış açısını belirleyecek bir test niteliğine bürünmüştür. Bu testten Türkiye'nin geçmesinin önünde iki engel bulunmaktadır. İlki iki ülke ilişkilerini sağlam temellere oturtacak ve derinleşmesini sağlayacak yeni bir diplomatik dil, ikincisi ise ile ülke içinde güvenlik sorunlarının ve istikrarsızlığının önündeki en büyük engel olarak duran ve artık devletlerarası bir boyutu olan El-Şebab terör örgütüdür.

Türkiye ve Somali ilişkilerinin belli bir istikrar içinde yürümesi şüphesiz Somali içinde yaşanan sorunların azalmasıyla doğru orantılıdır. Bu sorunların sebeplerinin büyük bir kısmı ülke geçmişinde, doğru yönetilememesinde ve konumunda yatmaktadır. Somali'nin şu anki topraklarının neredeyse iki katı olan toprakları 19 yy başlarında, İngiliz, Fransız ve İtalyan sömürgeciliğinin yol açtığı bölünmelerle küçülmüştür. Topraklarının bir kısmı Kenya, Etiyopya, Cibuti'ye verilmiş ve aynı dili ve inancı paylaşan insanlar arasına yapay sınırlar koyularak parçalara ayrılmıştır

ülke ancak 1960 yılında bağımsızlığını ilan edebilmiştir.¹ Sınırdışı olduğu ülkelerde büyük bir Somali nüfusunun olması “Büyük Somali” iddialarına gerekçe oluşturmuş ve bu durum komşu ülkelerin Somali’nin içişlerine müdahil olmasına ve özellikle 5 milyona yakın Somalilerin yaşadığı Ogaden bölgesi Etiyopya ile ve Kenya sınırındaki topraklarda da Kenya ile sürekli çatışmaların yaşanmasına sebep olmuştur.² İlk olarak 1977-78 yıllarında Etiyopya ile karşı karşıya gelen Somali, SSCB ve Küba’nın Etiyopya’ya yardım etmesiyle 25 bin civarında kayıp vererek geri çekilmek zorunda kalmıştır. 1969- 1992 yılları arasında Siad Barre askeri darbe yönetimi dönemi ise ülkeyi bu kez iç savaşı sürüklemiş 60 bine yakın insan ölmüş, 400 bine yakın Somalili Etiyopya’ya sığınmış, ülke yağmalama, haydutluk temelli bir kaosa ve binlerce insanın açlıktan öldüğü kıtlıkla boğuşan bir yere dönüşmüştür. 1992-2000 yılları arasında, ülke tamamen dış müdahaleye açık hale gelmiş, ilk olarak UNUSOM (Birleşmiş Milletler Somali Operasyonu) Barış Gücü, ardından ABD önderliğinde UNITAF (Birleşmiş Milletler Görev Gücü) ve 2000 yılında ABD’nin arabuluculuğunda *Geçici Federal Hükümet* (TFG) oluşturularak bir istikrar sağlanmaya çalışılmıştır.³ Ancak bu müdahaleler bu kez de ülke içinde değişik yerlerinden muhalefet seslerinin yükselmesine sebep olmuştur. En güçlü ses ilerde El-Şebab örgütünün temelini de oluşturacak İslami Mahkemeler Birliği’nden (İMB) yükselmiş ve yavaş yavaş bu örgüt Güney’den başlayarak ülkede etkinliğinin artırmaya başlamıştır.⁴ Ülke İMB ve TFG arasında bir güç mücadelesine sahne olurken, TFG’nin görev süresi 20 Ağustos 2012 de tamamlanarak Somali Federal Meclisi teşkil edilmiş, Eylül 2012 de yapılan seçimlerle Hassan Sheikh Mohamud (Hasan Şeyh Mahmud) Cumhurbaşkanı seçilerek ve TFG, yerini ulusal hükümete

¹ Alegöz, H. “Uluslararası İlişkilerde İnsani Diplomasinin Rolü: Türkiye Somali Örneği.” (Çevrimiçi) <http://acikerisim.fsm.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11352/172/Aleg%C3%B6z.pdf?sequence=1>, 10 Aralık 2016, s.3.

² Bayram, M, “Türkiye’de ve dünyada dış yardımlar”. (Çevrimiçi) https://www.researchgate.net/profile/Muersel_Bayram/publication/297007621_Turk_Dis_Politikasi_n_Degisim_Parametresi_Olarak_Afrika_Acilimi_ve_Insani_Diplomasi_Faaliyetleri/links/pdf_26_Aralik_2016_s.7

³ Dörrie, P. “Al-Shabab: A Close Look at East Africa’s Deadliest Radicals”. **World Politics Review**. September 10, 2014, pp.1-13.

⁴ Özkan, M. “Doğu Afrika Jeopolitiği ve Türkiye’nin Somali Politikası.” **SETA** ‘ Ekim 2014, (Çevrimiçi) <https://works.bepress.com/mehmetozkan/218/download/>, 26 Aralık 2016, s.23

bırakmıştır. Yeni hükümet tüm ülkede hâkimiyetini henüz sağlayamadığı için El-Şebab terör örgütü ile karşı karşıya kalmaktadır.⁵

Akdeniz'i Süveyş Kanalı-Kızıldeniz-Aden Körfezi vasıtasıyla Hint Okyanusuna bağlayan stratejik geçişin batı kıyısında yer alan Somali, başta Etiyopya ve Kenya olmak üzere ABD, İngiltere, Fransa, İtalya, Çin, S.Arabistan İsrail gibi ülkelerin ve terör örgütlerinin etkinliklerini artırmaya çalıştıkları bir sahaya dönüşmüştür. Böyle bir ortamda Türkiye'nin ilk önce insanı yardımlarla başlattığı Türkiye Somali ilişkileri, ülke ortamının gerektirdiği koşullar yüzünden farklı bir boyuta taşınmadığı sürece diğer ülkelerin uğradığı başarısızlıklarla sonuçlanacağından, Türkiye insani bir diplomasi geliştirmek ve bunu istikrarlı hale getirmek zorunda kalmıştır. Karşılaşılan sorunların geçmişe kıyasla azaldığı söylenebilir ancak halen belirsizlik ve güvensizlik ülkenin en büyük sorunu olmaya devam etmektedir.⁶

Bugün Somali'de yaşanan güvenlik sorununun en büyük sebebi El-Şebab terör örgütüdür. Ülke içinde etkinliğini artırmaya çalışan, istikrarsızlık ve kaostan beslenen örgüt, genel anlamda amacını İslam düşmanlığına karşı cihat ve Somali halifeliği oluşturmak olarak belirtse de, asıl gayesi Batı etkisini ortadan kaldırmak olarak beyan etmektedir. Ancak amacı ile yaptıkları çelişmekte, tüm faaliyetleriyle Somali halkını zor durumda bırakarak ülkede daha çok kanın akmasına sebep olmaktadır. Birleşmiş Milletler 2013 yılında hazırladığı bir raporda, El-Şebab'ın sivillere yönelik saldırılarının son dönemde oldukça arttığını vurgulamıştır. Ban Ki Moon, rapora ilişkin yaptığı açıklamada, Somali'de meydana gelen insan hakları ihlallerinin %63 ünün El-Şebab militanlarınca gerçekleştirildiğini belirtmiştir.⁷ Saldırıların hedefi mevcut hükümeti güçlendirecek tüm unsurlardır ve El-Şebab bu bağlamda Türkiye ve Somali hükümeti arasında 2011 yılından itibaren tesis edilen ilişkiden rahatsızlık duymaktadır. Müslüman bir ülke olarak Türkiye'nin Somali'ye yaptığı tüm yardım

⁵ Master, J ve Sergie, M. "Al-Shabab" **Council on Foreign Relations**, February 2016, (Çevrimiçi) <http://www.cfr.org/somalia/al-shabab/p18650>, December 11, 2016. pp.4.

⁶ Bingöl, O. "Somali'de Barış ve Kalkınma Sürecinde Türkiye'nin Rolü". **Gazi Akademik Bakış**, (13), Haziran, 2011, (Çevrimiçi), <http://www.haber7.com/afrika/haber/1034561-bmnin-es-sebab-raporu>, 13 Aralık 2016, s.86.

⁷ Artokça, İ. "Eş Şebab Terör Örgütü, Somali." **TASAM**, 2013, (Çevrimiçi) http://www.tasam.org/files/pdf/raporlar/es_sebab_teror_organu_somali.pdf_e784c91b-a31b-4e21-9b3b-fba40569967e.pdf, 12 Aralık 2016, s.14.

ve istikrar çabalarının kendi sahasını daralttığına inanmaktadır.⁸ Türkiye'nin karşısında duran bu örgütle nasıl bir ilişki içinde olması gerektiği sorusuna cevap bulabilmek için ilk olarak bu örgütü tüm yönleriyle tanımak ve örgütün Türkiye'ye karşı faaliyetlerinin incelenmesi gerekmektedir. Bu çalışmada ilk olarak El-Şebab terör örgütünün Türkiye'nin Somali'ye yaptığı insani yardımlara karşı tepkisini, neden engel olamaya çalıştığını ve engelleme çabalarının kendisi açısından başarıya ulaşip ulaşmadığı incelenecektir. İkinci olarak örgütün nasıl bir Türkiye algısının olduğunu ve bu algıyı nasıl yaydığını, algı üzerinden nasıl bir propaganda yaptığı ortaya koyulacaktır. Üçüncü olarak, örgütün, aynı dini paylaşan ve ortak bir gelenekten beslenen iki ülke arasındaki bağları sefilik-vahhabiliği yaymak suretiyle neden ve nasıl koparmaya çalıştığı incelenecektir. Çalışmanın nihai amacı, Türkiye Somali ilişkilerinin derinleşmesinin önündeki en büyük engellerden biri olan El-Şebab örgütünün ne kadar etkili olup olmadığı konusunda daha net bir tablo ortaya koyabilmektir.

1. Teorik Çerçeve

1.1. Literatür İncelemesi

Yapılan literatür incelemesinde, Türkiye Somali ilişkisini en iyi tanımlayan insani diplomasinin nasıl tanımladığına, neleri içerdiğine dair Türkçe, kaynakların son derece sınırlı olduğu görülmüştür. İnsani diplomasi kavramı *aslında ülkelerin sınırları ötesinde herhangi bir sorumluluğu var mıdır* sorusuna realistlerin ve liberallerin verdiği cevaba göre farklı şekillerde ele alınmıştır.⁹ Uluslararası ilişkiler bağlamında cevap arayan Michael Barnett, (*Duties Beyond Borders In foreign Policy*) realist yazarların, devletlerin diğer ülkelere karşı herhangi bir sorumlulukları olmadığını ve insani diplomasi kavramının daha çok sınırları ötesinde devletlerin stratejik çıkarlarını meşrulaştırmak için bir araç olarak gördüklerini belirtmektedir.

⁸ Barnes, C. ve Hassan, H. "The rise and fall of Mogadishu's Islamic Courts." **Journal of Eastern African Studies**, 1(2), 2007. pp.157.

⁹ Smith, H. ve Larry, M. **Humanitarian Diplomacy: Practitioners and Their Craft**. Tokyo: UNU Press. 2006, pp.17

Liberal bakış açısıyla kavramı değerlendiren, Christopher Lamb, Philippe Regnier, Marion Harnoff Travel (The Humanitarian Diplomacy of the International Committee of the Red Cross) gibi düşünürler ise devletin sınırları ötesinde de belli bir sorumluluğu olduğunu ve bazen bu sorumlulukları, Türkiye'nin Filistin meselesinde de olduğu gibi, iç dinamiklerin dayattığını belirtir. Bazı zamanlarda ise devletlerarasında karşılıklı bağımlılık sonucunda, bu sorumlulukların üstlenildiğini ve insani diplomasinin geliştiğini belirtmektedir. Barnett devletlerin insani diplomasiyi seçmelerinde diğer bir etkenin ise, emperyalist ve sömürgecilik geçmişlerinden gelen suçluluk duygusunun olduğunu ve geçmişte yapılan hataların bu yolla düzeltilmeye çalışıldığını da eklemektedir.¹⁰ İnsani diplomasi Kavramının tanımına gelince, IFRC (International Federation Of Red Cross) göre kavramın 89 farklı tanımı vardır. Bazı yazarlar (Philippe Regnier: The Emerging Concept of Humanitarian Diplomacy, Christopher Lamb: Humanitarian Diplomacy,) yalnızca insani yardım kuruluşlarınca sınırlı bir alanda kullanılabileceğini belirtirken, bazı yazarlar daha geniş bir açıdan kavramı ele alarak, bu tür bir diplomaside (Ahmet Davutoğlu: Humanitarian Diplomacy: Objectives, Challenges and Prospects) hem devletin hem de devlet dışı aktörlerin rol alabileceğini, duyarlılığın artırmanın, müzakere yollarının açılmasının ve uygun acil ihtiyaçların harekete geçirilmesini de dâhil edilebileceğini belirtmektedir. Ahmet Davutoğlu ise kavramı daha geniş bir perspektifle realist ve liberal görüşü uzlaştırarak, insanî diplomasiyi, “vicdan” ile “güç” arasındaki dengeyi ifade eden ve devletin değerleri ile çıkarlarını bütünleştiren insan odaklı bir yaklaşımla ele almaktadır. Davutoğlu bu yaklaşımla, Türkiye'nin, bir taraftan “sınır ötesi görevler” olarak tanımlanan etik uluslararası politika ilkeleri çerçevesinde idealist bir yaklaşım sergilerken aynı zamanda insanî diplomasi faaliyetleri ile millî çıkarlarını örtüştürerek irrealist hareket etmediğini ve böyle bir yaklaşımının her iki yaklaşımı da kucakladığını belirtmektedir.¹¹

¹⁰ Barnett, M. **Empire of Humanity: A History of Humanitarianism**. Cornell University Press, Ithaca, United States, 2013, pp.6.

¹¹ Davutoğlu, A. “Turkey’s humanitarian diplomacy: objectives, challenges and prospects.” **Nationalities Papers**, 41(6), 2013, (Çevrimiçi) <https://doi.org/10.1080/00905992.2013.857299>, 20 Aralık 2016, s.866.

İnsani diplomasiyi Somali ve El-Şebab özelinde inceleyen bu çalışmada, Türkiye’de Somali, El-Şebab hakkında yapılan çalışmaların sınırlı olduğu görülmüştür. Çoğunlukla Somali tarihini anlatan ve 2011 sonrası Türkiye yardımları konusunda genel bir çerçeve çizen, Somali iç savaşını inceleyen, deniz haydutluğu gibi sorunları uluslararası hukuk bağlamında ele alındığı tezlerin ve bazı raporların mevcut olduğu görülmüştür. Suriye krizinin artmasıyla ise insani diplomasi kavramının çoğunlukla Suriye bağlamında ele alındığını Somali’nin ise İslami hareketler, iç sorunlar ve yardımlar bağlamında ele alındığı görülmüştür. (Abdi Elmi, Somali: Kimlik, İslami Hareketler ve Barış; I.M. Lewis, Understanding Somalia and Somaliland). Somali’nin içinde oldukça etkin olan El-Şebab örgütü hakkındaki derli toplu bir çalışma olmamakla birlikte örgüt hakkında yazılan rapor, analiz ve makaleler mevcuttur.¹² El-Şebab ile birlikte diğer terör örgütlerin nasıl ortaya çıktığını Afrika kıtasındaki faaliyetlerini kapsamlı bir şekilde inceleyen terör ve terörizm tanımlamalarını netleştirmeye çalışan eserlerin ise genellikle el-Kaide ile El-Şebab arasındaki bağlantılar üzerine odaklanıldığı görülmüştür. (Dimitrinka Staikova; Al-Qaeda, Boko Haram, As-Shabab -The Secrets of The Terrorists, Mohamed Omar Assowe, Understanding the Emergence of Al Shabab in Somalia). Ortak görüş El-Şebab’ın bir terör örgütü olarak tanımlandığı ve faaliyet alanları ve araçlarının diğer uluslararası terör örgütleri ile paralellik gösterdiği yönündedir.

1.2. Metodoloji

Türkiye özellikle Afrika, Güney Amerika, Güneydoğu Asya’ya yönelik dış politikasını çoğunlukla barış, işbirliği ve çok yönlülük kavramlarının ön plana çıkartan insan merkezli bir yaklaşımıyla ele almış bu sayede ekonomik işbirliği kurmayı başarmıştır. Somali’de yaşanan kuraklık ve açlık neticesinde 2010-2012 yılları arasında yaklaşık 260,000 kişi açlıktan ölmüş, on binlerce kişi, yiyecek aramak için evini terk etmiştir. Bu kriz Türkiye kamuoyunda geniş bir şekilde yer almış tüm resmi kurumlar ve STK’lar Somali’ye yardım konusunda adeta yarışmış

¹² Artokça, İ. “Eş Şebab Terör Örgütü, Somali.” **TASAM**, 2013, (Çevrimiçi) http://www.tasam.org/files/pdf/raporlar/es_sebab_teror_organu_somali.pdf_e784c91b-a31b-4e21-9b3b-fba40569967e.pdf, 12 Aralık 2016, s.14.

ve yardımlar sayesinde iki ülke arasında yeni bir diplomasi dili, insani diplomasi gelişmiştir.

Klasik diplomasiyle ortak yönleri olmasına karşı insani diplomasinin sınırları uluslararası ilişkileri aşmaktadır. Daha çok klasik diplomaside devlet merkezli yürütülen müzakereler söz konusu iken insani diplomasi daha sivil bir yol izlemektedir. John McDonald'a göre sivil diplomasi nefret, korku ve gerilim seviyesini düşürme ve iletişim ile karşılıklı anlaşmayı geliştirmeye çalışarak çatışmayı azaltmayı hedeflemektedir. Yapı olarak ise karşılıklı gruplar arasında çatışma çözümlerinin sivil ve hükümet merkezli olmayan bir türüdür. İnsani diplomasinin klasik diplomasi ile çatışması muhtemel gözükse de yardımların daha etkili olabilmesi için her iki diplomasi türünün de koordineli çalışması zorunludur. Bu bağlamda Türkiye diğer ülkelere farklı bir strateji uygulayarak etkin ve insani bir dil geliştirmeyi başarmıştır.

İnsani yardım çalışmalarında bulunan üç aktör, devletler, uluslararası örgütler ve sivil toplum kuruluşlarının her biri insani diplomasiyi kendi rol ve amaçları doğrultusunda diğer aktörlerden farklı olarak tanımlamaktadır. Ülkelerin, insani krizlerin veya felaketlerin kurbanlarının acil gereksinmelerini karşılamak ve acılarını hafifletmek amacıyla bir araya gelmesiyle son on yılda ortaya çıkan insani diplomasi kavramı ilk olarak 1912'de Amerika Uluslararası Hukuk Cemiyeti'nin 1912'de yapılan yıllık toplantısında "Amerika'nın İnsani Diplomasisi" olarak gündeme gelmiştir. Bu toplantıda üzerinde durulan insani diplomasi kavramı, devletler düzeyinde tartışılmış ve "insancıl amaçlar nedeniyle bir devletin diğer bir devletin iç işlerine müdahalesinin gerekçelendirilmesi" anlamında kullanılmıştır.¹³ Bununla birlikte, "insani diplomasi" kavramının uluslararası kabul gören ortak bir tanımı yapılmamıştır. Kavramın konu edildiği ilk eser ise 2007 yılında yayımlanmıştır. (Larry Minear ve Hazel Smith, *Humanitarian Diplomacy: Practitioners and Their Craft*, UN University Press) Larry Minear ve Hazel Smith insani diplomasiyi şu şekilde tanımlamıştır;

¹³ Akpınar, P. "Turkey's Peacebuilding in Somalia: The Limits of Humanitarian Diplomacy." *Turkish Studies*, 14(4), 2013, (Çevrimiçi) <https://doi.org/10.1080/14683849.2013.863448>, 25 Aralık 2016, s.735.

“İnsani diplomasi kavramı temel olarak insani organizasyonlar tarafından yürütülen faaliyetleri kapsamaktadır. Burada önemli olan husus bu organizasyonların faaliyetlerini bir bütünlük içerisinde yürütebilmeleri için askeri ve siyasi otoritelerden bağımsız bir alan elde etmeleri gerekir. Bu tür aktiviteler insani organizasyonların konuk ülkedeki varlığını tesis etme, yardım ve koruma gibi ihtiyaçlara muhtaç olan sivil halka müzakere yolu ile ulaşma ve yardım programlarını yönetmeyi kapsamaktadır. Bununla birlikte uluslararası hukuk ve normlara saygı gösterme, yerel halkı ve merkezleri destekleme ve insani amaçları desteklemek için farklı seviyelerde faaliyetlerde bulunan kurumların sözcülüğünü yapmayı da kendilerine amaç edinmiştir.”¹⁴

Phillppe Reigner ise insanî diplomasi kavramı esas itibariyle silahlı çatışma veya doğal afetlerin yaşandığı bölgelere hızlı ve organize biçimde uluslararası insanî yardımların ulaştırılması ve sivil halkı bu tarz krizlerin etkilerinden korumak için gerekli görüşmelerin yürütülmesi gibi konvansiyonel diplomasinin dışında kalan faaliyetler olarak tanımlamaktadır. Bu tanım daha çok uluslararası örgütlerin ve insanî yardım kuruluşlarının yürüttüğü insanî diplomasi versiyonuna karşılık gelirken devletlerin insanî diplomasiye bakışı genel dış politika yaklaşımları bağlamında değerlendirilmektedir.¹⁵ İnsani diplomasi tanımında bir ittifak oluşmasa da Hazel Smith üç çeşit insani diplomasi anlayışından söz etmekte, bunları oksimoron (oxymoron), sağduyu (common-sense) ve ehven-i şerreyn (necessary evil) olarak sınıflandırmaktadır. *Oksimoron*, anlayışına göre sadece insani kuruluşlar, gıda, sağlık ve barınak sağlama gibi sınırlı ölçüdeki hedefleriyle afet bölgesinde yardım faaliyetlerinde bulunurlar. Yürüttükleri bu faaliyetlerle çatışmaları sona erdirmeye imkânları oldukça zayıftır.¹⁶ Bu durumda yardım faaliyetlerinin daha kalıcı olabilmesi için devlet düzeyinde de katılımların olması gerekir. Devletin katılımıyla birlikte istenilen hedefe daha çabuk ulaşılabileceği gibi devlet çıkarlarının da müzakere süreçlerine dâhil edilmesi, hatta bazı durumlarda insani kurumların devlet tarafından

¹⁴ Smith, a.g.e., s.36

¹⁵ Régnier, P. “The emerging concept of humanitarian diplomacy: identification of a community of practice and prospects for international recognition.” **International Review of the Red Cross**, 93(884), 2011, pp.1211

¹⁶ Alegöz, a.g.e., s.13

yanlış yönlendirilmesi bu açıdan imkân dâhilindedir.¹⁷ Bu durumda insani yardımların siyasileştirilmesi meselesi ve insani kurumların işlerini yapabilmeleri için yeterli alanı bulup bulamaması, insani diplomasi adlandırılmasına yönelik eleştirilerden biridir. *Sağduyu* anlayışına göre insani kurumlar afet bölgelerinde faaliyetlerde buldukları için bölgeyi siyasi elçilerden ve devlet adamlarından daha iyi bilmektedirler. Bölgede bulunmaları ve faaliyetlerini yürütmeleri dolayısıyla zaman zaman afettede ülkenin siyasi kurumları ve yerel mekanizmalar ile diyaloga girmektedir. *Sağduyu* yaklaşımına göre asıl sorun insani organizasyonların insani diplomasinin bir parçası olup olmaması değil bu durumda müzakere süreçlerinin daha iyi hangi şekilde yürütüleceğidir. *Ehven-i Şerreyn* anlayışına göre ise, insani diplomasi faaliyetleri bu durumda bilinen haliyle sadece gıda, ilaç ve korunak sağlama gibi acil yardım faaliyetlerinde bulunmak değil, ulusal ve yerel düzeyde yardımın verimliliğini arttırmak için ülke kaynaklarının da kullanılmasını sağlamaktadır. Kısaca aşağıda da gösterildiği gibi insani diplomasi düzeylerinin farklı aktörlerin katılımı ile etkinliğinin artırıp azalttığı söylenebilir.¹⁸

Oksimoron = Yardım + STK + Devlet katılımı

Sağduyu = Yardım + STK – Devlet katılımı

Ehven-i Şerreyn = Yardım + Devlet katılımı + STK + Ülke kaynakları

Ahmet Davutoğlu, 2013 yılında düzenlenen “insani diplomasi” temalı V. Büyükelçiler Konferansı’nda yaptığı konuşmada insani diplomasiyi, devletlerin geleneksel diplomasi araçlarına (müzakereler, anlaşmalar, büyükelçilikler) ek olarak kamu kuruluşları, yarı-resmî kuruluşlar, sivil toplum kuruluşlarını da kullanarak “insanı merkez alan, insan odaklı ancak insani yardımdan daha fazlasını ifade eden, insanlık vicdanına sahip ve o vicdana hitap eden, insanlığın ortak geleceğine dair endişelerle hareket eden bir diplomasi şekli” olarak belirtmektedir.¹⁹ Bu anlamda Davutoğlu insanî diplomasiyi hem insanî yardımın ötesinde dünyanın bütün insanî meselelerine hitap eden total bir perspektif hem de devletin ideal anlamda “müşfik”,

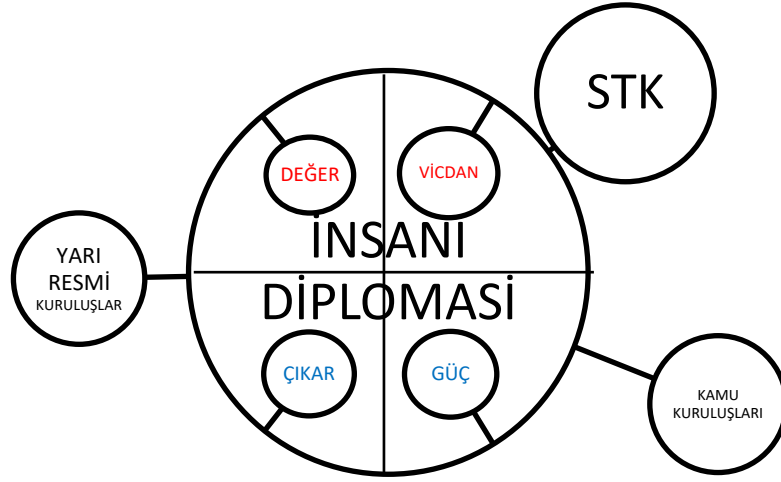
¹⁷ Davutoğlu, **a.g.e.**, s.866

¹⁸ Smith, **a.g.e.**, s.38.

¹⁹ Dışişleri Bakanlığı (2013). “Beşinci Büyükelçiler Konferansı Sonuç Bildirisi.” 2013, (Çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/besinci-buyukelciler-konferansi-sonuc-bildirisi.tr.mfa>, 04 Aralık 2016.

reel anlamda “muktedir” karakterini yansıtan ve değerleriyle çıkarlarını bütünleştiren dengeli bir yaklaşım olarak değerlendirmektedir. Davutoğlu’nun tanımladığı “insani diplomasi” kavramı da devletin politikalarından, ilişkilerinden bağımsız değildir ve devletlerin nüfuz alanları içinde daha yoğun olarak etkindir.²⁰ Ayrıca, kriz durumlarında devlet bürokrasisinin insani yardım ve diplomasi faaliyetlerini yavaşlattığı, bu nedenle kriz bölgelerinde öncelikle aktif olan kuruluşların sivil insani yardım kuruluşları olduğunu Haiti örneğinden açıklamaktadır. Aşağıdaki şemada görüldüğü üzere, esas amaç değer ve çıkar, güç ve vicdan arasındaki dengeyi bozmadan, aktörlerin etkinliklerini derecelendirmek suretiyle uzun soluklu bir insani diplomasi geliştirmektir. (Şekil 1)

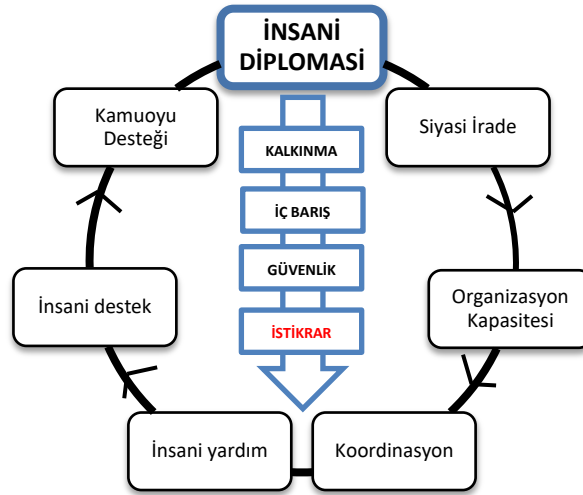
Şekil 1: İdeal İnsani Diplomasi

Bu ideal insani diplomasiyi gerçekleştirmek için belli güç kaynaklarına ve aşamalara ihtiyaç vardır. İnsani diplomasinin başarıya ulaşacak unsurlar ise şu şekilde sıralanmaktadır: hükümetin ülke içinde *siyasi iradeye* ve güce sahip olması; dış işleri bakanlığının *organizasyon* yapma kapasitesine sahip olması; bakanlıklar ve ilgili kurumlar arasında *koordinasyonun* sağlanabiliyor olması; insani diplomasinin en önemli aşamasını oluşturan *insani yardımların* gıda, sağlık hizmetleri konaklama

²⁰ Davutoğlu, a.g.e., s.868.

gibi maddi hizmetler, acil gıda yardımları, haberleşme, lojistik ve iletişim gibi hizmetleri kapsayabilmesi; uluslararası yerel, sivil ve devlet eliyle yardım faaliyetlerini ulaştıracak ve iletişimi sağlayacak *insani desteğin* (humanitarian assistance) sağlanabilmesi ve son olarak yardım yapılan ülke hakkında bir farkındalık ve *ulusal ve uluslararası bir kamuoyu* oluşturulabilmesi olarak belirtilmektedir.²¹ Bu aşamaların kesintisiz bir şekilde uygulanmasıyla yardım yapan ve yapılan ülke arasında çok boyutlu bir diplomasi gelişecek, bunun neticesinde yardım yapılan ülke içinde bazı değişimler gerçekleşecektir. (Şekil 2) Öncelikle doğru ve doğrudan yapılan yardımlar sayesinde ülkenin ayağa kalkması sağlanacak, kıtlık ve açlık yüzünden toplum içinde yaşanan çatışmalar azalacak ve ülke güvenliği sağlanacak ve ülke istikrara kavuşacaktır. İstikrar ile birlikte ülkeler arasında ekonomik, sosyal ilişkiler gelişecek ve her iki ülke bundan fayda sağlayacaktır.²²

Şekil 2: İnsani Diplomasi

İnsani diplomasi kavramına Türkiye bağlamında üç farklı boyutta ekleyen Davutoğlu bunları şu şekilde sıralamıştır: ülke vatandaşlarının hayatını iyileştirerek Türkiye'nin iç kapasitesini geliştirmek ve potansiyelini kullanmasını sağlamak, kriz bölgelerinde insan odaklı proaktif bir tavır benimsemek, özellikle BM çerçevesinde küresel bağlamda insani bir bakış açısını desteklemek.²³ Bu anlamda Türkiye'nin Somali ile

²¹ Davutoğlu, a.g.e., s.870.

²² Alegöz, a.g.e., s.12.

²³ Davutoğlu, A. "A New Vision for Least Developed Countries." *Stratejik Araştırmalar Enstitüsü*, 2012 (Çevrimiçi) <https://www.ceeol.com/search/gray-literature-detail?id=330102>, 20 Aralık 2016, s.15.

yürüttüğü diplomasi yukarıda belirtilen insani diplomasi aşamalarının hepsini kapsamakla birlikte bu tanımlamalara yani boyutlar da kazandırarak, hem klasik diplomasi hem de insani diplomasi faaliyetlerini koordineli bir şekilde yürütmeyi başardığı söylenebilir.

Türkiye Somali'ye, devlet olarak 2011 yılından itibaren, STK'lar aracılığıyla ise on beş yıldır çeşitli insani yardımlarda ve insani desteklerde bulunmuş, kriz zamanlarında yardımlarını artırmış ve zamanla yardım çeşitliliğini artıran bir ülkedir. Yapılan yardımların palyatif olmaması ve ülkenin istikrara kavuşması için tüm diplomasi yollarının kullanılması Somali halkı tarafından Türkiye'nin ayrı bir yere konulmasını sağlamış, samimi ve istikrarlı bir ilişki için temel oluşturmuştur.²⁴ Yardımları yapmak için ülkenin istikrara kavuşmasını beklemek yerine istikrara da yatırım yapmış ve bu çabası istikrarsızlıktan beslenen birçok iç ve dış aktör tarafından olumlu karşılanmamıştır. Bu aktörlerden en etkili olanı ise El-Şebab örgütüdür. Aşamaların herhangi birinin kesintiye uğratılması insani diplomasi çarkını işlevsel olmaktan çıkaracağından El-Şebab yardımlarının bir kısmına el koyarak veya engelleyerek kendisi için bir finans kaynağı sağlamaktadır. Yapılan yardımların ne kadarına el konulduğu tam olarak belirlenemese de Türkiye'nin yaptığı yardımları aracı kullanmadan doğrudan yapması, yardımlara el konulmasını kısmen zorlaştırmıştır. Yapılan yardımların tutarı, türü gerek dış işleri bakanlığının, TİKA'nın ve diğer tüm resmi kurumlarda istatistiksel olarak verilmiştir. Ayrıca tüm STK'ların da yaptığı yardımların bilgisi mevcuttur. Ancak bu yardımların ne kadarına el konulduğuna dair bilgi için ancak bazı vaka ve söylem analizlerine başvurulabilir. El-Şebab'ın engelleme çabalarının ne kadar başarılı olup olmadığı ise saldırıları sonrası Türkiye'nin yardımları azaltıp azaltılmadığı ile ölçülecektir. Türkiye Somali ilişkilerinde Türkiye içi kamuoyu desteği tam olmakla birlikte Somali içinde farklı sesler çıkmaktadır. İki ülke ilişkilerini yıpratıcı unsurlardan biri Somali içinde Türkiye aleyhinde oluşacak olumsuz bir kamuoyu görüşüdür. El-

²⁴ Hasimi, C. "Turkey's Humanitarian Diplomacy and Development Cooperation." *Insight Turkey*, 16(1), 2014, (Çevrimiçi)
http://file.insightturkey.com/Files/Pdf/insight_turkey_16_1_2014_hasimi.pdf , 16 Aralık 2016, pp.130.

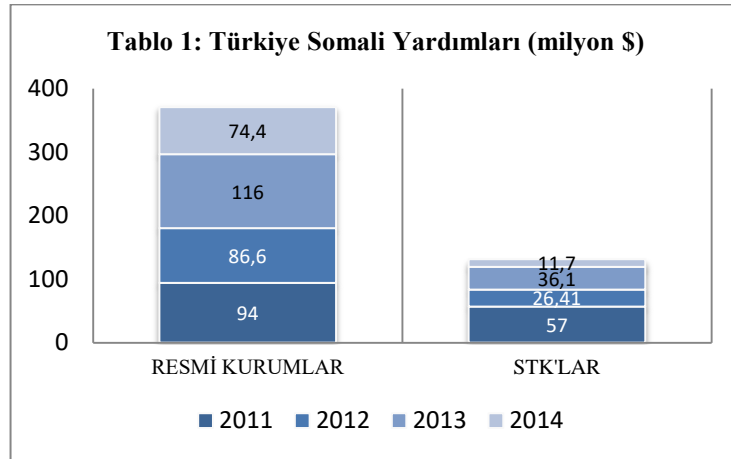
Şebab bu aşamada da iki önemli araç kullanmaktadır, kara propaganda ve Selefi-Vehhabi yayılcılığı. Türkiye Somali ilişkileri geliştikçe Türk resmi kurumlarına ve STK'larına silahlı saldırılar yapılmış ve örgüt bunların tümünü üstlenmiştir. Yapılan saldırıların sayısı bellidir ancak kara propagandanın ölçülmesinde sadece basın demeçlerine, röportajlara, örgütün fetvalarına bakılarak bir söylem analizi yapılacaktır. Örgütün Selefi-Vehhabi bir din anlayışını benimseyerek bunu yaymaya çalışmasının birçok sebebi olmakla birlikte en büyük sebebi ortak sufi bir din anlayışıyla bağ kurmanın önüne geçmektir. Bu bağlamda örgütün diğer Selefi-Vehhabi örgütlerle ilişkisi, devletlerden aldıkları yardımlar, yine örgüt adıyla yapılan açıklamalarla ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

2.Türkiye'nin Somali Yardımları ve El-Şebab

Türkiye her ne kadar Somali'ye 2011 yılında yaşanan kuraklık ve açlık krizinde yardımlarını artırsa da 1995 yılından itibaren yardım yapmaya başlamış ve iki ülke şartlarına göre, birçok kez yardımlarda bulunmuştur. Ancak 2011 yılında Recep Tayyip Erdoğan ve toplumun tüm kesimlerini temsil eden kişilerin katıldığı Somali çıkartmasından sonra yardımlara hız verilmiştir. İlk etapta dünyanın dikkatini bu bölgede yaşanan drama çekmek ve acil yardıma ihtiyacı olan Somali'yi kıtlığın yıkıcı etkilerinden korumak amaçlanmıştır. Ancak, sonraki yıllarda Türkiye'den bölgeye giden gerek devlet kurumları gerekse önde gelen bazı STK'ların Somali'de yapmış oldukları yardım faaliyetlerinin nihai amacı 'kendine yeten Somali'nin oluşmasına katkıda bulunmak ve ülkeye kaostan kurtulması için yardım etmek olarak özetlenebilir. Türkiye bu bağlamda Somali'ye en çok yardım yapan ülkeler arasında ABD, AB ve Birleşik Krallıktan sonra dördüncü ülkedir. Bu yardımlar öncelikli olarak acil yardımlar ve kalkınma yardımları olmuştur. Akabinde iç savaşın yıkıcılığıyla karşı karşıya kalan Somali halkının idari zafiyetlerini ortadan kaldırmak için iç barışı sağlayacak adımlar atılmaya çalışılmıştır. Nihai olarak Türkiye özellikle insanların can ve mal güvenliğini sağlamak için yardım etmiştir. Bu yardımlar aracılığı ile insani diplomasiyi geliştirmeye çalışan Türkiye nihai hedef olan ülke içi istikrarı sağlayacak dönüşümlerinde yolunu açmaya çalışmıştır. Bu dönüşümü

sağlayacak ilk unsur acil ve kalkınma yardımları, iç barışı sağlayacak adımların atılması ve güvenlik sorunun çözülmesinden geçmektedir

a) Acil İnsani Yardım ve Kalkınma Yardımı: Özellikle kıtlık ve açlıkla mücadele etmek zorunda kalan Somali'ye Türkiye ilk etapta gıda, giyecek ve diğer temel ihtiyaç malzemelerinin dağıtımını sağlamış. Kadın, çocuk, yaşlı ve kimsesizler için çadır, prefabrik barınak, seyyar mutfak gibi ihtiyaç ünitelerinin kurmuş, gezici sağlık TIR'ı, ilaç-tıbbi malzeme temini, ameliyat ve benzeri sağlık yardımlarını yapmak için tüm resmi kurumlar ve STK ile beraber harekete geçmiştir. Özellikle TİKA, Kızılay, Diyanet Vakfı ve Diyanet İşleri Başkanlığı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Devlet Su İşleri, Devlet Hava Meydanları, Sağlık Bakanlığı, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Anadolu Ajansı, Yardımel, IGMG Hasane Derneği, Beşir Derneği, Cansuyu, Deniz Feneri, İhlas Vakfı, Afrika Kardeşlik ve Yardımlaşma Derneği (AFKAD), İSRA Derneği, İHH Türkiye, İHH Avrupa, Nile Organization, Sadaka Taşı, Yeryüzü Doktorları, Ege Sağlık Dernekleri Federasyonu (ESAFED), AİD (Uluslararası Doktorlar Birliği), Aziz Mahmud Hüdayi Vakfı acil yardımları ulaştırmaya çalışmıştır. Devlet ve STK'larının yaptığı yardım tutarları aşağıdaki (Tablo 1) verilmiştir.²⁵

Kaynak: <http://www.tika.gov.tr/upload/publication>

²⁵ TİKA "2014 Faaliyet Raporu." 2014, (Çevrimiçi)
<http://www.tika.gov.tr/upload/2016/Prestij%20Eserler/Faaliyet%20Raporu%202014.pdf>,
 12 Aralık 2016, s.16.

Türkiye'nin kalkınma yardımları Somali için 2011 yılı yazında yaşanan kıtlık ve kuraklık sonrası acil ihtiyaçların giderilmesinden sonra devreye girmiştir. Mogadişu şehir merkezi ile havaalanını bağlayan yolun asfaltlanmasından havaalanının yeniden düzenlenip çeşitli eksikliklerin giderilmesine kadar birçok çalışma, Somali'nin dünyaya yeniden açılmasını kolaylaştırmıştır. Sonrasında Türk Hava Yolları'nın İstanbul'dan Mogadişu'ya doğrudan uçuş koymasıyla beraber Somali'nin en azından dünya ile iletişimi kolaylaşmıştır. Somali'ye şehir içi ana arterlerin asfaltlanması kapsamında 40 kilometre asfalt dökülmüştür. Öte yandan yine Türkiye tarafından yaptırılan sahra hastanesindeki doktorlar, günde ortalama bin 200 hastaya sağlık imkânı sağlamıştır. Kuraklıkla mücadele eden ülkede TİKA ve Devlet Su İşleri (DSİ) işbirliğinde gerçekleştirilen sondaj çalışmalarının sonucunda, ulaşılan su yaklaşık 126 bin kişinin ihtiyacını karşılamıştır. Son olarak, 200 yatak kapasiteli hastane açılırken, Somali'de kuraklığa karşı önlem almak ve sahip olunan toprak zenginliğinin farkına varılmasını sağlamak için Somali Tarım Okulu ve Balıkçılık Eğitim Okulu açılmıştır.²⁶

32

Türkiye Somali yerel aktörlerini öne çıkarıp onları güçlendiren ve bir taraftan da acil yardım ve kalkınma yardımından, diğer birçok projeye kadar destek vererek bir nevi “pasif” bir şekilde bir devlet inşası sürecindedir. Devlet inşası söylemi resmi olarak hiçbir Türk yetkili tarafından kullanılmasa da, iyi niyetli bir şekilde Somalili aktörlerin kendi kararlarını verebileceği ve kendi ayakları üzerinde durabilecekleri bir mekanizmayı kurmalarına yardım etmeye çalışmaktadır.²⁷

a) İç Barışa Katkı: Türkiye her ne kadar Somali'de toprak bütünlüğünü önceleyen bir politika takip etse de aslında Somali'de tek bir devlet altında birliğin sağlanmasının çok zor olduğunun farkındadır. Özellikle bir nevi yarı-bağımsız bir statüye sahip olan Somaliland'ın tekrardan tek bir Somali devleti altında toplanma konusundaki isteksizliği en temel engeldir. Türkiye, Somali devletinin

²⁶ TİKA, “2015 Faaliyet Raporları” 2015, (Çevrimiçi),

http://www.tika.gov.tr/tr/yayin/liste/tika_faaliyet_raporlari-22 , TİKA, 29 Aralık 2016, s.143.

²⁷ Eser, E. “Türk STK’cılara Somali’de saldırı.” **GAZETE VATAN**, Ocak 2016 (Çevrimiçi),

<http://www.gazetevatan.com/turk-stk-cilara-somali-de-saldiri--900857-gundem>, 29 Aralık 2016.

yapılandırılması anlamında her ne kadar Somaliland, Puntland ve Mogadişu'nun tek bir çatı altında birleşmesi zor görünse de, en azından bu yapılar arasında siyasal diyalogun oluşması için arabuluculuk yapmaktadır.²⁸

Türkiye Somali'deki kıtlık krizi üzerine 17 Ağustos 2011 tarihinde ilk defa İslam Konferansı Örgütü'nü İstanbul'da acil gündemle toplantıya çağırmıştır ve bu toplantıya katılmak üzere 17 Ağustos'ta İstanbul'a gelen dönemin Somali Cumhurbaşkanı Şeyh Şerif Ahmet ile Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ve Cumhurbaşkanı Abdullah Gül görüşmelerde bulunmuştur. İstanbul'da Birleşmiş Milletler ile ortaklaşa toplantılar düzenlemiş ve Somali meselesinin uluslararası alanda karşılık bulması için çaba göstermiştir. 21-23 Mayıs 2010 tarihleri arasında İstanbul'da yapılan görüşmelerin Somali Uluslararası Temas Grubu'nun Aralık 2009 yılında Cidde'de düzenlenen toplantısında alınan kararın ardından Cibuti Barış Süreci çerçevesinde ve BM himayesinde düzenlenmesi kararlaştırılmıştır. Somali ile uluslararası kamuoyunun işbirliğini öngören "İstanbul Deklarasyonu" yayımlanmıştır.²⁹ Yine aynı şekilde 31 Mayıs-01 Haziran 2012 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenen II. İstanbul Somali Konferansı, "Somali'nin Geleceğinin Hazırlanması: 2015 Hedefleri" temasıyla toplanmış ve konferansa 54 ülkenin Cumhurbaşkanı, Başbakanı veya Bakan seviyesinde üst düzey katılımının yanı sıra başta BM Genel Sekreteri, Afrika Birliği Komisyonu Başkanı, İslam İşbirliği Teşkilatı Genel Sekreteri olmak üzere uluslararası ve bölgesel örgütlerin temsilcileri iştirak etmiştir. Türkiye bu çabalarını ayrıca Londra'da yapılan Somali toplantısına katılarak sorunun uluslararası boyut kazanması için çabalarda bulunmuştur.³⁰

Türkiye Bursları kapsamında Somali'den birçok öğrenci çeşitli alanlarda eğitimlerini Türkiye'nin çeşitli üniversitelerinde almaktadır. İleri de kendi toplumunun kalkınmasına destek olması beklenen bu öğrencilerden kısa vadede çok bir şey

²⁸ Harper, M. "Türkiye ve Somali'nin alışılmadık aşkı." **BBC**, 16 Aralık 2014. (Çevrimiçi), http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/12/141215_somali_turkiye_, 9 Aralık 2016, s.2.

²⁹ Farrela, R. "Understanding Turkish involvement in Somalia" **The Osint Journal Review**. July 16, 2012, (Çevrimiçi), https://osintjournal.wordpress.com/2012/09/15/understanding-turkish-involvement-in-somalia_, 9 Aralık 2016, s.2.

³⁰ Miller, A. C. "Turkey takes lead in rebuilding Somalia." June 2012, (Çevrimiçi), http://www.csmonitor.com/World/Middle-East/2012/0605/Turkey-takes-lead-in-rebuilding-Somalia_, 11 Aralık 2016, s.3.

beklemek zor olsa da, orta ve uzun vadede Somali'nin ekonomik, sosyal ve siyasi anlamda yapılanmasında ciddi rol oynamaları beklenmektedir. Somali 494 öğrenci ile Afrika kıtasından Türkiye'ye en çok öğrenci gönderen ülke konumundadır. Değişik ülkelerdeki Somali diasporası ile çeşitli seviyelerde görüşmeler yapılmış ve beraber hareket etmesi için destek verilmiştir. Bu bağlamda, 2014 yazında İstanbul'da geniş katılımlı bir Somali Diaspora Toplantısı düzenlenmesi yanında, yapılan çalışmalar aracılığıyla hem sorunların tanımlanması hem de muhtemel işbirliği imkânları konuşulmuştur.³¹

b) Güvenlik: Genel politika açısından bakılınca Türkiye hem güvenlik sorununun kurbanı hem de güvenlik sorunu çözmeye çalışan en temel aktörlerden biridir. Türkiye elçiliği Mogadişu'da faaliyette olan birkaç elçilikten birisi olup, özellikle ülkenin hastane ve okullarını da iyileştirme çalışmalarında en ön safta yer almaktadır. Somali'de güvenlik sorununun doğrudan kurbanı olan Türkiye, Somali merkezî hükûmetinin güvenlik hizmetlerini desteklemek için çeşitli çalışmaları teşvik etmektedir. Somali ordu ve polis teşkilatının yeniden yapılandırılması için 20 milyon TL'lik bütçe ayıran Türkiye, ilk aşamada 100 kişilik astsubay okulu kurmayı ve ardından profesyonel eğitimle Kara, Hava ve Deniz Okulları'nın temelleri atmak için çalışmalar yapmaktadır. Somali'deki ikinci güvenlik sorunu korsanlıkla mücadele olup Türkiye bu konuda 2009 yılından beri gerekli askeri desteği vermektedir. Bu çerçevede özellikle Aden Körfezi'ndeki korsanlık faaliyetleriyle mücadelede Türkiye aktif rol almaktadır.³²

Yukarıda belirtilen yardımların, vaat ve uzun planlarla değil, hemen teslim edilerek alçakgönüllü bir şekilde yapılması Türkiye Somali halkı ve hükümet tarafından olumlu karşılanmış ve halk nezdinde Türkiye, Batı ülkelerinden farklı bir yere koyulmuştur. Ülkede halk, yardımların doğrudan yapılmasından ve aracı kullanılmamasından memnundur. Böylece yapılan yardımların karteller tarafından yönlendirilerek silahlı kuvvetlerin eline geçmesinin önüne geçilmektedir. Türkiye'nin Somali'de yürüttüğü gerek politik destek içeren gerek ülkede yaşanan

³¹ Özkan, a.g.e., s.63.

³² Ergan, U. "Somali'ye Türk Askeri Eğitim Üssü." **HÜRRİYET**, Ocak 2016, (Çevrimiçi) http://www.hurriyet.com.tr/somaliye-turk-askeri-egitim-ussu-40042244_11Aralik_2016_s5

kaynak kıtlık sorunun giderilmesi için gerçekleştirdiği ekonomik ve teknik yardımlar, elbette ülkenin istikrarsızlığında rol oynayan ve ondan beslenen El-Şebab örgütünü rahatsız etmektedir.³³

El-Şebab örgütü, ilk olarak Ekim 2011'de Mogadişu'da kamu binalarına intihar saldırısı düzenlemiş, Türkiye'nin verdiği eğitim burslarının sonuçlarını bekleyen 70 öğrencinin ölümüne yol açmıştır. Bu durum birçokları tarafından Türkiye'ye yapılan bir saldırı olarak da algılanmış ve Türkiye bu saldırıda yaralan öğrencilerin tedavisi için Somali'ye ambulans uçak göndermiştir. 25 Mayıs 2012'de bir Türk işadamı Mogadişu'da kaldığı otelde suikasta kurban gitmiş, 15 Nisan 2013'te Kızılay yardım konvoyuna saldırı düzenlemiş, 16 Somalili yardım görevlisi ölmüş ve 4 Türk de yaralanmıştır. Örgüt 27 Temmuz 2013 tarihinde Türkiye Somali Büyükelçiliği ek binası önünde bir intihar saldırısı gerçekleştirmiş, twitter üzerinde yaptığı açıklamayla Türkiye'yi seküler ve İslam dışı bir siyasal yapının oluşmasına destek vermekle suçlamıştır. Bu saldırı sırasında dört Türk özel harekât polisinden biri çıkan çatışmada şehit olmuş, diğerleri ise yaralanmıştır. Türk büyükelçiliğine yapılan saldırı doğrudan Türkiye'ye mesaj olması anlamında önemli olup, özellikle çalışmaları sonrası sosyal ve siyasal hayatı yeniden diriltmeye çalışan Türkiye'ye yönelik El-Şebab tarafından duyulan rahatsızlığın en temel göstergesi olmuştur. Ayrıca, saldırı da büyükelçilikte görev yapan Türk vatandaşları dışında, 2 kişi daha hayatını kaybetmiş, 6 kişi de yaralanmıştır. 2014 yılı itibariyle tüm Doğu Afrika bölgesinde Türk büyükelçiliklerine ve Türk varlığına yönelik El-Şebab tehditleri göreceli olarak artmıştır. Somali'nin başkenti Mogadişu'da Türk Hava Yolları çalışanlarının bulunduğu bir araca saldırı düzenlenmiş, saldırıda Türk Hava Yolları Güvenlik Şefi Saadettin Doğan başından vurulduktan sonra kaldırıldığı hastanede hayatını kaybetmiştir, yine aynı yıl Mogadişu'da emekli SAT Komandosu Saadettin Doğan'ın (42) yakın arkadaşı emekli SAT komandosu Ergin Geldikaya, silahlı saldırıda yaşamını yitirmiştir. Örgüt, yapılan yardımlarla Türkiye'nin Somali'de devlet inşası konusundaki başarısı ve bunun sonucu olarak kendi alanının daraldığını

³³ AFB, "Turkey is Somalia's enemy - Shabaab." Temmuz 2016, (Çevrimiçi)
<http://www.nation.co.ke/news/africa/New-Shabaab-leader-labels-Turkey-Somalia-enemy/1066-3292606-221hry/index.html>, 29 Aralık 2016.

düşündüğünden sistematik saldırılar düzenlemektedir.³⁴ Birleşmiş Milletler'in, Uluslararası Kızılhaç Örgütü'nün ve diğer yardım kuruluşlarının da bölgede yürüttüğü insanî yardım faaliyetleri de Örgüt'ün tehdit algılamasına sebep olduğu için, bu kuruluşlar da zaman zaman El-Şebab'ın saldırılarına maruz kalmaktadırlar. El-Şebab, bu sayede ülkeye yapılan uluslararası yardımların ülkeye girişini engelleyerek halkı kendisine muhtaç hâle getirmeyi amaçlamakta ya da bu yardımların ülkeye girişini, kendisine ödenecek belli bir ücret karşılığında kabul etmektedir. Sadece Somali sınırlarında değil Örgütün, Somali ve Türkiye'deki sempatanlarının kullanarak Türkiye'ye yönelik eylemleri gerçekleştirmek için hazırlık yaptığını belirleyen istihbarat birimlerinden gelen bazı bilgiler ve gözaltılar gerçekleştirmiştir.³⁵

El-Şebab sivil halka saldırarak, bombalı saldırılar yapmakta ve iç istikrarsızlığa sebep olmaktadır. Örgüt IMB'den ayrıldığından beri yaklaşık 550 terörist saldırı gerçekleştirmiş, bu saldırılarda 1.600'den fazla kişi ölmüş ve 2,100'den fazla kişi yaralanmıştır. 2007 yılında sadece 10 saldırı düzenleyen örgüt 2012 yılına geldiğinde 200 saldırı gerçekleştirmiştir. (Tablo 2) Örgüt son yıllarda Kenya, Nijerya ve Cibuti'de birçok saldırılarda bulunmuş ve 2008-2012, yılları arasında Kenya'da gerçekleşen saldırıların %65'nin El-Şebab bağlantılı olduğu düşünülmektedir. El-Şebab Örgütü'nün en tanınmış lideri olarak bilinen Şeyh Ebû Zübeyir, baştan beri ideolojik olarak bağlı bulunduğu el-Kaide Terör Örgütü lideri ez-Zevâhiri'ye bağlılığını dile getirerek 10 Şubat 2012'de el-Kaide ile resmen birleşmiştir.³⁶ Birleşmiş Milletler'in, Uluslararası Kızılhaç Örgütü'nün ve diğer yardım kuruluşlarının bölgede yürüttüğü insanî yardım faaliyetleri de örgütün tehdit algılamasına sebep olduğu için, bu kuruluşlar da zaman zaman El-Şebab'ın saldırılarına maruz kalmaktadırlar. El-Şebab, bu sayede ülkeye yapılan uluslararası

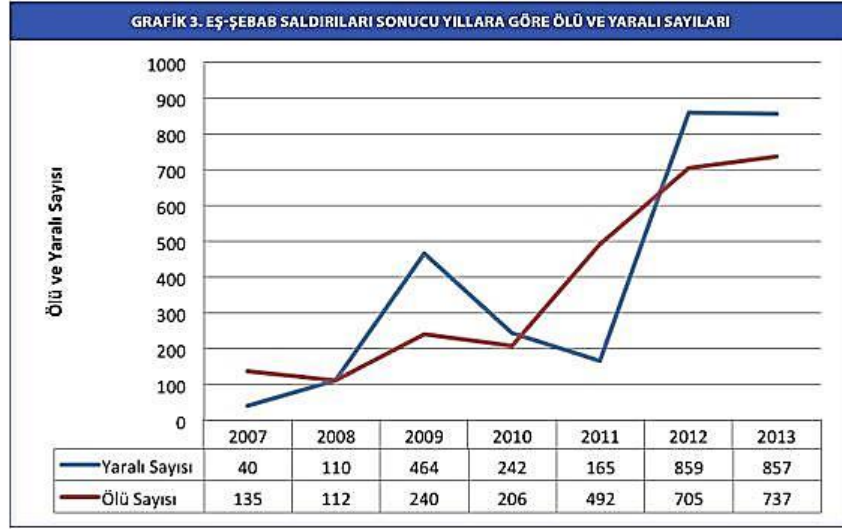
³⁴ Erdemol, M. K. "Yine Somali... Hedef yine Türkler" **BİRGÜN**, Nisan, 2016, (Çevrimiçi) <http://www.birgun.net/haber-detay/yine-somali-hedef-yine-turkler-107879.html>, 20Aralık 2016, s.3

³⁵ Policy-Briefing "Assessing Turkey's Role in Somalia." **Africa Briefing**, No:92. October 2012, (Çevrimiçi), <https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/b092-assessing-turkeys-role-in-somalia.pdf>, 20 Aralık, 2016, pp.5

³⁶ Sıradağ, A. "Sahra Altı Afrikası'nda Terörist Grupların Yükselişi: Boko Haram ve Eş-Şebab." **SETA**. 10-22, Mayıs 2015, (Çevrimiçi), http://www.orsam.org.tr/eski/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2013730_163raporsomali.pdf, 15Aralık 2016, s.23.

yardımların ülkeye girişini engelleyerek halkı kendisine muhtaç hâle getirmeyi amaçlamaktadır. Ülkede olmayan barışı koruma amacıyla konuşlanmış bulunan AMISOM unsurları da El-Şebâb'ın hedefi haline gelmekte ve AMISOM askerleri ile El-Şebâb arasında sıklıkla çatışmalar yaşanmaktadır.³⁷

Tablo 2: El-Şebab Örgütünün Terör Faaliyetleri

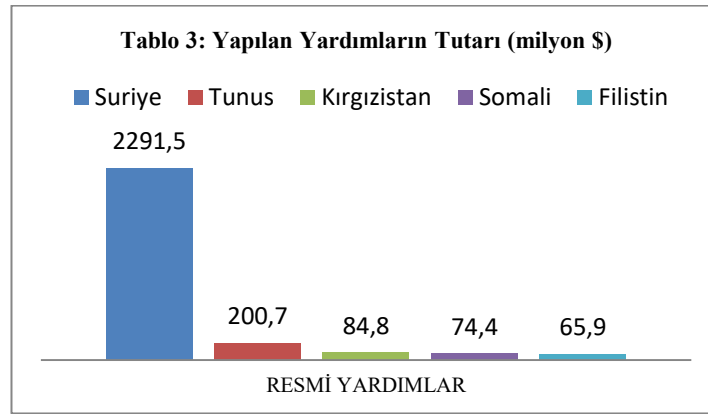
Kaynak : <http://www.star.tum.edu.gtd/search/Results.aspx?search=al+shabaab&sa.x=0&sa.y=0&sa=Search>

Sonuç olarak, El-Şebab'ın Türkiye'ye yönelik saldırıları özellikle 2012 ve 2013 yılında gerçekleşse de Türkiye bu yıllarda yardımlarını Tablo 1 de de görüleceği üzere 2012 ye kıyasla artırmıştır. Ancak 2014 yılında dünyanın birçok ülkesine yapılan yardımlar sıralamasında Somali, Suriye, Tunus Kırgızistan'dan sonra dördüncü sıraya gerileyerek yardım bütçesinden aldığı oran 2011 yılından itibaren kademeli olarak artış göstermiş ancak 2014 sonrası düşmüştür. Bu düşüşün birkaç sebebi olduğu düşünülmektedir. Öncelikle Tablo 3 de görüleceği üzere Türkiye 2014 yılı itibariyle yapılan yardımların büyük bir kısmını Suriye'ye yönlendirmiştir. Özellikle mülteci yüküyle başa çıkmaya çalışan Türkiye insani yardımlara ayırdığı oranın büyük bir kısmını Suriye'ye ayırdığı için Somali yardımları azalmıştır. Diğer bir sebep ise ülkenin tüm ülkede tamamen etkin bir hükümeti olmasa da geçmişe kıyasla daha istikrarlı bir hükümet olması ve hükümetin yardımların organizasyonu, kendi ülke kaynaklarının kullanımını ve ülkedeki kurumların işlevsel hale getirme

³⁷ Kambere, G. "Financing al Shabaab: The Vital Port of Kismayo" **Global-ECCO**. August 2012, (Çevrimiçi), <https://globalecco.org/financing-al-shabaab-the-vital-port-of-kismayo>, 12 Aralık 2016.

konusunda belli bir oranda başarı göstermiş olması yardımların niteliğini değiştirmiş. Hükümet kendi kendine yeten bir Somali için ülkenin ekonomik dinamikleri harekete geçirmeye başlamıştır. Bu yüzden yardımlar geçmiş yıllara kıyasla azalmıştır. El-Şebab'ın tüm saldırılarına rağmen, Türkiye Somali ile ilişkilerini soğutmamıştır. 21 Şubat 2016 tarihinde düzenlenen Türkiye-Somali İş Forumunda konuşma yapan önceki Ekonomi Bakanı Mustafa Elitaş "Bugün gelinen noktada 72 milyon doların üzerinde bir ticaret hacmini yakalamamıza rağmen bu rakam ülkelerimiz arasındaki gerçek potansiyeli yansıtmıyor" "2016 yılı için ilk hedefimiz 80 milyon dolar ve ondan sonraki yıl 100 milyon dolarlık ticaret hacmini yakalamalıyız" "Türkiye ve Somali arasındaki ilişkilerin parlak geleceğini beraberce inşa edeceğiz" demiş Türkiye ile Somali ilişkilerinin daha da derinleşeceğinin mesajını vermiştir.³⁸

38

Kaynak: <http://www.tika.gov.tr/upload/2016/Prestij%20Eserler/Faaliyet%20Raporu%202014>

3. Türkiye Algısı ve El-Şebab

Türkiye'nin bölgesel istikrar için tek ve güçlü bir Somali isteği ve bu doğrultuda Somaliland Cumhurbaşkanı Ahmed Mohamed Silanyo ile Somali Federal Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sheikh Mahmud'un arasındaki sorunların çözümünde arabuluculuk için Ankara'da bir araya getirmesi, diyalog istemeyen grupları ve özellikle El-Şebab'ı harekete geçirmiştir. Haziran 2016 tarihinde Türkiye'nin

³⁸ Murphy, T. ve Woods, A. "Turkey's international development framework case study: Somalia." **Istanbul Policy Center**, 2014, (Çevrimiçi) <http://ipc.sabanciuniv.edu/wp-content/uploads/2014/02/SOMALIISBN11.pdf>, 12 Aralık 2016, s.12.

Mogadişu Büyükelçiliği Külliyesinin Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından açılması ve Somali ile yapılan ‘Savunma Sanayi İşbirliği Anlaşması’ çerçevesinde ilk askeri Türk üssünü Somali’de kurarak 10 bin 500 Somilili askere eğitim vererek olması da El-Şebab’ın Türkiye aleyhinde beyanatlar vermesine yol açmıştır.³⁹ Buna ek olarak Türkiye’nin Somali’ye yaptığı yardımlarla iç barışa katkı sağlamaya çalışması, Türkiye’nin Müslüman bir ülke olması sebebiyle Somali halkıyla farklı ve sıcak bir ilişki kurması da El-Şebabı rahatsız etmektedir. El-Şebab Türkiye aleyhine sürekli olumsuz beyanatlar vererek halkı Türkiye aleyhine kışkırtmaya ve olumsuz bir kamuoyu oluşturmaya çalışmaktadır. Örgüt etkin olduğu bölgelerde, “Türkiye’nin aslında Batılı devletlerin bir ajanı olduğunu ve bu yardımlardaki asıl amacının ise Somali’yi sekülerleştirmek, Somali’yi kâfir bir devlet haline getirmeyi amaçladığı” beyan edilmektedir.⁴⁰ Ahmed Abdi Godane'nin Eylül 2014'te ABD tarafından düzenlenen bir hava saldırısında öldürülmesi üzerine örgütün başına geçen Ahmed Diriye 14.07.2016 tarihinde, Türkiye Cumhuriyeti'nin "Somali halkının düşmanı" olduğunu söylemiş, “Türkiye hükümeti, ulusun düşmanıdır. Somali ekonomisi bugün, onların müdahalesi yüzünden tamamen çökmektedir. Türkiye bu ülkeyi ekonomik olarak işgal etmektedir. Somali ekonomisini kontrol altına almıştır ve tek isteği Somali halkının fakir kalmasıdır” ifadelerini kullanmıştır.⁴¹ Diriye başka bir açıklamasında "Türkiye'nin ülkede yatırım adı altında Batılı sömürgeciler gibi topraklara el koyduğunu, insani yardımların ise merkezi hükümetin kasasına gittiğini yaymaktadır. Özellikle etkili olduğu bölgelerde yerli ticareti etkilediğini öne sürerek Türk mallarını ithal eden kişileri diri diri yakacağını beyan etmektedir.⁴² Türkiye’nin Federal Hükümeti destekleyen ülkelerin bir parçası olduğunu ve şeriat düzeni kurulmasını engellediğini sahip olduğu radyo

³⁹ Kaya, K. ve Warner, J. “Turkey and Africa: A rising military partnership.” September 2012, (Çevrimiçi) http://scholar.harvard.edu/files/jasonwarner/files/kaya_and_warner_2013_turkey-africa.pdf, 18 Aralık 2016, pp.3.

⁴⁰ Yarin Haber “Somali’li cihatçı grup Eş Şebab Türkiye’yi düşman ilan etti.” Temmuz 2016, (Çevrimiçi) http://yarinhaber.net/guncel/42896/somalili-cihatci-grup-es-sebab-turkiyeyi-dusman-ilan-etti_08 Aralık 2016.

⁴¹ BBC, “Eş Şebab lideri Ahmed Diriye: Türkiye, Somali’nin düşmanı.” Temmuz 2016, (Çevrimiçi) <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-36780542>, 12 Aralık 2016.

⁴² James, C. “Al-Shabab Bans Turkish goods In Somalia.” March 2016, (Çevrimiçi) <http://buzzkenya.com/al-shabab-bans-turkish-goods-in-somalia/>, 29 Aralık 2016.

kanalarından ve sosyal medya üzerinden tekrarlamaktadır.⁴³ Örgütün tüm çabası Türkiye ile kurulan sıcak ilişki sonucunda ülke içindeki istikrara katkı sağlamasının önüne geçmektir. İstikrarsızlıktan, savaş kartelininden beslenen örgüt bunu engellemek için her türlü çabayı sarf etmektedir.

4.El-Şebab ve Vehhabilik

İslam dünyasının son dönemde karşılaştığı en büyük sorunlardan biri aynı dini paylaşan ülkeler arasında ve ülke içinde çatışmaların artmasıdır. Kimi zaman mezhepçilik ve köktencilik gibi hareketlerle kendini gösteren bu çatışmalarda binlerce Müslüman ölmektedir. Somali’de Son on yılda nüfusunun çoğunluğu Sünni Müslüman az bir oranda Şii ve Hıristiyan olmasına rağmen, dini çatışmalar baş göstermiştir. Bu çatışma daha çok “İlimli İslam’a karşı radikal İslam” olarak tanımlanabilir.⁴⁴ . Cheryl Benard’ın “İslam’a karşı İslam” ismini verdiği projenin Somali özelinde de sahnede olduğu söylenebilir. Projenin üç temel saç ayağı,

- 1-Mezhebe karşı mezhep
- 2-Coğrafyaya karşı coğrafya
- 3-İlimli İslam’a karşı radikal İslam

olarak belirtilmekte ve İslam dünyasındaki sorunlara baktığımızda, esas olarak bu üç saç ayağı üzerinden krizlerin üretildiğini, Müslümanların Müslümanlara kısırdırıldığını, yönetimlerin bu şekilde kontrol altına alındığını gözlemlemenin mümkün olduğu görülmektedir.⁴⁵

2006 yılı Ağustos ve Eylül aylarında, Lübnan’da üyelerinin Hizbullah’tan eğitim aldığı El-Şebab Somali’de İslam Birliği ve İMB’nin zaman içerisindeki dönüşümünden ortaya çıkmış bir yapıdır. Baştan beri ideolojik olarak bağlı bulunduğu El Kaide Terör Örgütü ile 10 Şubat 2012’de resmen birleşmesiyle uluslararası terörist faaliyetlerde bulunabilme imkânlarını artırmıştır. El-Şebab,

⁴³ Habertürk, “Terör örgütü Eş Şebab’ın lideri Ahmed Diriye’den küstah açıklama,” Dünya Haberleri, 2016. (Çevrimiçi), <http://www.haberturk.com/dunya/haber/1266435-es-sebabdan-kustah-aciklama>, 20 Aralık 2016.

⁴⁴ Benard, C. **Civil Democratic Islam: Partners, Resources, and Strategies**. Santa Monica, RAND Corporation, 2004, pp.47.

⁴⁵ A.g.e. pp.49

neredeyse tek bir etnik grubun bulunduğu (Somali %85) bir ülkede ve ülkede kabul gören yaygın Sufi İslam anlayışının aksine Vehhabi anlayışını benimsemesi bakımından ülkedeki birçok terör örgütünden ayrılmaktadır.⁴⁶ Asıl amacının Batı etkisini ortadan kaldırmak olarak belirten örgüt ülkeyi işgale yeltenen Etiyopya ile savaşmak ve Batı yanlısı olarak gördüğü TFS ile savaşarak da bu amaca ulaşacağını beyan etmekte ve özellikle Selefi-Vehhabi bir İslam anlayışının da yaygınlaştırılmasıyla bu amacına ulaşacağını belirtmektedir. Bu bağlamda El-Şebab'ın hedeflerinden birisini de Sufi bir örgüt olan Ehl-i Sünnet ve'l Cemaat'tir. El-Şebab hareketini ve Örgütün Vehhabi İslam anlayışını aşırılıkçı bulanlar ve Örgütü toplumsal ve siyasal barışın önünde engel olarak görenler, Ehl-i Sünnet ve'l Cemaat çatısı altında birleşmişlerdir. Ehl-i Sünnet ve'l Cemaat'in, El-Şebab'a alternatif olacak bir seviyeye gelmesi El-Şebab'ı endişelendirmektedir.⁴⁷ Selefi-Vehhabi bir din anlayışına sahip örgüt bu bağlamda aynı görüşe sahip ülkelere de yardım almaktadır. Ancak bu yardımlar resmi olarak reddedildiği ve farklı kanallarla ulaştırıldığı için izini sürmek mümkün olamamaktadır.

Türkiye ve Somali ilişkileri söz konusu olduğunda Sufi ve Sünni bir din anlayışına sahip olan iki ülke halkı arasında etkili bir bağın oluşması elbette El-Şebab tarafından onaylanmamakta özellikle Türkiye'nin bu amaçla yaptığı yardımlar örgüt açısından rahatsızlık doğurmaktadır. Türkiye'nin Somali'ye bu bağlamda yaptığı yardımların en önemlisi Diyanet İşleri Başkanlığı ve Diyanet Vakfının çalışmaları olmuştur. Ülkeye özel bir heyet gönderen Diyanet İşleri Başkanlığı halkın talep ve ihtiyaçları belirleyip yardım kampanyaları başlatmıştır. İlk etapta 600 din görevlisinin gruplar halinde Türkiye'ye getirilerek hizmet içi eğitim programlarına katılmalarını sağlama kararı alan Diyanet İşleri Başkanlığı, Somali'den getirilecek 40 öğrencinin de 1 yıllık dil eğitiminin ardından Türkiye'deki lise ve üniversitelere yerleştirmek içinde girişimlerde bulunmuştur. Somali Adalet ve Din İşleri Bakanı Gabobe'nin ve halkın talebiyle zor şartlar altında görev yapmaya çalışan bakanlık merkezinin fiziki şartlarının iyileştirilmesi olmak üzere bakanlık personelinin

⁴⁶ Tandoğan, M. "Eş-Şebâb Örgütü'nün Anatomisi." Mart 2016, (Çevrimiçi) <http://www.ordaf.org/es-sebab-orgutunun-anatomisi/> 20Aralık 2016, s.6.

⁴⁷ Artokça, a.g.e., s.8.

eğitilmesi, cami ve mescitlerin onarılması ve tefrişatı, ayrıca Kur'an Kurslarına destek olunması konusunda da Diyanet İşler Başkanlığı harekete geçmiştir. Diyanet İşleri ayrıca bir kütüphane kurmuş, 1 milyon adet Kur'an-ı Kerim ve dini kitaplar göndermiş, ilim adamlarının desteklenmesinin yanı sıra gençlerin ve kadınların eğitilmesi için projeler hazırlamıştır. Türk Diyanet Vakfı (TDV) ve Milli Eğitim Bakanlığı iş birliğiyle Somali'den 2012'de Türkiye'ye getirilen Ziraat Teknik Lisesi ve Tarım Meslek Lisesi öğrencileri, Bursa'daki tarlalarla ve seralarda staj yapmış, başvuru yapan öğrenciler arasından seçilerek Türkiye'ye getirilen 11 öğrenciye Türkçe eğitimi verilmiştir. Ayrıca Somali'den 2012'de Türkiye'ye getirilen Sağlık Meslek Lisesi Hemşirelik Bölümü öğrencilerinin, hastanelerde staj yaparak, ülkelerine sağlık hizmeti götürmeleri sağlanmıştır.⁴⁸ TDV ayrıca 2011 yılından itibaren Somali için kurban bağış kampanyaları ve bağış kampanyaları organize etmiştir. Din hizmetlerinin götürülmesinde resmi kurumların haricinde STK'larda büyük çalışmalar yapmış İHH, Somali'nin başkenti Mogadişu'da 450 kişi kapasiteli yeni bir cami yapmıştır. Somali halkının büyük önem verdiği medreselerde genellikle çeşitli zorlukların bir gelenek olarak şekillendirdiği şifahi eğitim sistemini uygulanmaktadır. Hiçbir defter veya kalem kullanmaksızın, sadece öğretmenin söylemesi, çocukların da tekrarlayarak öğrenmesi ve ezberlemesi yöntemine dayanan eğitim sistemi, Somali'de imkânsızlıklardan dolayı vazgeçilmez bir yöntem olduğundan İHH gibi diğer STK'lar Kuranı Kerim dağıtım projeleri gerçekleştirmiş binlerce Kuran-ı Kerim medrese öğrencilerine dağıtılmıştır.⁴⁹ Türkiye'nin tüm bu çabalarının temelinde, terör ve iç istikrarsızlık içinde hayat mücadelesi veren gençlerin radikalleşmesinin önüne geçmek olmuştur. Ancak El-Şebab, Sufi İslam anlayışının geniş bir alan bulduğu ve neredeyse halkın tamamı tarafından kabul edildiği Somali'de yönetimin değiştirilerek, şer'i yönetimin esas alınmasını

⁴⁸ Türkiye Diyanet Vakfı, "Diyanet Heyeti Somali'Deki Teknik Çalışmalarını Tamamladı." **Türkiye Diyanet Vakfı**, 2016, (Çevrimiçi), <http://arsiv.diyantevakfi.org.tr/37/guncel/diyantevakfi-heyeti-somalideki-teknik-calismalarini-tamamladi>, 29 Aralık 2016.

⁴⁹ İHH İnsani Yardım Vakfı. "Afrika Kuran-ı Kerim Dağıtım Projesi devam ediyor." **İHH**, 2016, (Çevrimiçi) <https://www.ihh.org.tr/haber/afrika-kurani-kerim-dagitimi-projesi-devam-ediyor-1211>, 29 Aralık 2016.

savunmakta, bu fikri alt yapının bir getirisi olarak Ortadoğu'daki Selefi-Vehhabî hareketlerden her türlü desteği almaktadır.⁵⁰

Ortak bir düşmana karşı daha çok milliyetçi duyguları ön plana çıkaran ve bu vesile ile diasporadaki Somali gençlerinden de önemli sayıda eleman devşiren El-Şebab, Etiyopya'nın ülkeden çekilmesinden sonra hızla küresel bir cihatçı harekete dönüşmüştür. Taliban'ın aksine El-Şebab vatandaşlık kavramı ile uluslararası sınırlara kendisini hapsedmemiş, dünya çapında hilafeti tekrar tesis etme konusunda istekli olduğunu tüm dünyaya duyurmuştur.⁵¹ İslam düşmanlığına karşı cihat ve Somali halifeliği oluşturmak olarak amacını açıklayan örgüt Türkiye'nin dini faaliyetlerini ve "din merkezli" yardımlarının ülkeyi laikleştirme amacı taşıdığını ifade etmekte, Türklerin Batı'nın yararına çalışan laik ajanlar olduklarını anlatarak, Türkiye'nin amacının Somali'yi kendisi gibi laik bir ülke haline getirmek olduğunu söylemektedir. El Şebab en çok Türkiye'ye eğitim almaya giden burslu öğrencilere tepki göstermektedir. El Şebab liderlerinden Şeyh Abdikadir Mümin Diyanet İşleri'nin bursuyla Türkiye'ye gelen 400 Somalili genç hakkında "Türkler neo-kolonyal amaçlar besliyor" demiştir. Örgüte bağlı imamlar ise sık sık "öğrencilerin Türkiye'de istihbarat eğitimi aldıklarını" tekrarlamaktadır. Türkiye'den burs alanların askeri eğitime başladıkları iddia edilmekte, Türkiye'ye giden kız öğrencilere çarşaf giymelerinin "yasaklandığı" söyleyerek halkın tepkisinin artmasına neden olmaktadır. El-Şebab sadece bu söylemlerle değil silahlı saldırılarla da bulunmaktadır.⁵² Ocak 2016'da Somali'nin başkenti Mogadişu'da İmam Şafii Okulu'nda bulunan mescitte Cuma namazı için gelenlerin üzerine otomatik silahlarla ateş açmış, saldırı sırasında Somali'de kaynak işçisi olarak çalışan ve yardım

⁵⁰ ORSAM, "Somali'de Bitmeyen Siyasi Kriz." **ORSAM**, Rapor No: 163, Temmuz 2013, (Çevrimiçi),

http://www.orsam.org.tr/eski/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2013730_163raporsomali.pdf, 12 Aralık 2016, s.16.

⁵¹ Yılmaz, K. "Ülke Savunmasından Küresel Dini İstismar Eden Terörizme: "El-Şebab" Örneği ve Türkiye Açısından Yansımaları." **Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi**, 5 (1), Mayıs 2014, (Çevrimiçi)

http://www.academia.edu/download/36108800/Ulke_Savunmasindan_Kuresel_Dini_Istismar_Eden_Terorizme.pdf, 12 Aralık 2016, s.36.

⁵² İslam ve İhsan, "Somali'de Türklere Gözdağı." 31 Mayıs 2014. (Çevrimiçi)

<http://www.islamveihsan.com/somalide-turklere-gozdagi.html>, 08 Aralık 2016.

kuruluşu İHH çalışanlarıyla birlikte kalan bir kişi yaralanmıştır. Örgüt radikal bir görüş olan sefilik-vehhabiliğin yaygınlaştırılmasını baskı ve saldırılarla gerçekleştirmeye çalışırken Türkiye ilerde ülkeyi toplumsal kutuplaşmaya götürecektir ve ülke içinde Müslümanları karşı karşıya getirecek unsurların azalması için uğraşmaktadır, ancak küresel terör örgütlerinin ve vehhabi devletlerin yardımlarının kesilmemesi istikrarın önündeki en büyük engellerden biri olarak durmaktadır.

Sonuç

Türkiye'nin, Somali ile değer ve çıkar, vicdan ve güç dengesini gözeterek tesis etmeye çalıştığı insani diplomasinin oluşmasında büyük oranda başarılı olduğu söylenebilir. Ancak bu diplomasinin gelişmesi ve derinleşmesi için ülkenin istikrara kavuşması elzemdir. İstikrarın önündeki en büyük engellerden biri de El-Şebab terör örgütüdür. Örgütün söylemi, amacı, kullandığı yöntem ve araçlar radikal bir din anlayışına sahip olduğunu, kaos ve istikrarsızlıktan beslendiğini, kendi alanını genişletmek için bu dini söylemi kullandığını göstermektedir. İçte ve dışta birçok ülke ve örgüt tarafından desteklenmesi gücünün kırılmasını zorlaştırmaktadır. Somali ve dolayısıyla Afrika'da kapsayıcı ve farklı bir yaklaşımla yer edinmeye çalışan Türkiye hızlı, etkili ve olumlu bir şekilde ilişki kurmayı başarmıştır. Bu yüzden, Somali üzerinde farklı hesapları olan devlet ve örgütlerin, durumdan duyduğu rahatsızlıklar El-Şebab tarafından ve onun eliyle dile getirilmekte, Türkiye'nin yaptığı yardımlar engellenmeye, olumlu algısı yıpratılmaya ve radikal İslam söylemiyle Somali'den dışlanmasına çalışılmaktadır. Ancak Türkiye'nin Somali'nin ulusal birliğinin kurulmasını, yeni bir siyasi sistemin oluşturulmasını, kapsamlı ekonomik yapılanmayı, Somali ulusal gücünün yapılandırılmasına ilişkin faaliyetleri biraz yavaşlamakla birlikte kesintisiz bir şekilde devam etmektedir. El-Şebab ve diğer unsurlar bu ilişkiyi belirli ölçüde zarar verse de Türkiye'nin farklı bakış açısı ve insani diplomasi dilini yerli yerinde kullanmasıyla ilişkilerinin derinleşeceği öngörülebilir.

KAYNAKÇA

- Barnett, M.: “Empire of Humanity: A History of Humanitarianism.” Cornell University Press, Ithaca, United States, April 2013.
- Benard, C.: “Civil Democratic Islam: Partners, Resources, and Strategies.” Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2004..pp.45-47
- Dörrie, P.: “Al-Shabab: A Close Look at East Africa’s Deadliest Radicals”. **World Politics Review**, September 2014.
- Elmi, A. A. : “Somali, Kimlik İslami Hareketler ve Barış.” Açılım Kitap. İstanbul. 2012.
- Smith, H. ve Larry, M.: “Humanitarian Diplomacy: Practitioners and Their Craft.” Tokyo: UNU Press. 2006.
- Staikova, D. ve Staikova, I. : “Al-Qaeda, Boko Haram,As-Shaabab-The Secrets Of The Terrorists- Syria” 2014-Middle East Predictions, 2014.
- AFB: “Turkey is Somalia’s enemy - Shabaab.” July 2016 (Çevrimiçi)
<http://www.nation.co.ke/news/africa/New-Shabaab-leader-labels-Turkey-Somalia-enemy/1066-3292606-221hry/index.html>, 29 Aralık 2016.
- Akpınar, P.: “Turkey’s Peacebuilding in Somalia: The Limits of Humanitarian Diplomacy, **Turkish Studies**, 14(4), 2013 (Çevrimiçi),
<https://doi.org/10.1080/14683849.2013.863448>, 25 Aralık 2016, s.735–757.
- Alegöz, H.: “Uluslararası İlişkilerde İnsani Diplomasinin Rolü: Türkiye Somali Örneği.” Temmuz 2013, (Çevrimiçi),
<http://acikerisim.fsm.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11352/172/Aleg%C3%B6z.pdf?sequence=1>, 10 Aralık 2016, s.18.
- Artokça, İ.: “Eş Şebab Terör Örgütü, Somali.” **TASAM**, 2013, (Çevrimiçi):
http://www.tasam.org/files/pdf/raporlar/es_sebab_teror_orgutu_somali.pdf_e784c91b-a31b-4e21-9b3b-fba40569967e.pdf, 12 Aralık 2016, s.14.
- Barnes, C. ve Hassan, H.: “The rise and fall of Mogadishu’s Islamic Courts.” **Journal of Eastern African Studies**, 2007, 1(2), pp.151–160.

- Bayram, M.: “Türkiye’de ve dünyada dış yardımlar.” 2016, (Çevrimiçi)
https://www.researchgate.net/profile/Muersel_Bayram/publication/297007621_Turk_Dis_Politikasinin_Degisim_Parametresi_Olarak_Afrika_Acilimi_ve_Insani_Diplo_masi_Faaliyetleri/links/56dc785208aeb4638c030f2.pdf, 26 Aralık 2016, s.21.
- BBC: “Eş Şebab lideri Ahmed Diriye: Türkiye, Somali’nin “düşmanı”.” Temmuz 2016, (Çevrimiçi) <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-36780542>, 12 Aralık 2016.
- Bingöl, O.: “Somali’de Barış ve Kalkınma Sürecinde Türkiye’nin Rolü.” **Gazi Akademik Bakış**, 2013, (13), (Çevrimiçi), <http://www.haber7.com/afrika/haber/1034561-bmnin-es-sebab-raporu>, 13 Aralık 2016, s.81–106
- Davutoğlu, A.: “Turkey’s humanitarian diplomacy: objectives, challenges and prospects. Nationalities Papers,” 2013, 41(6), (Çevrimiçi)
<https://doi.org/10.1080/00905992.2013.857299> 20 Aralık 2016, s.865–870.
- Davutoğlu, A.: “A New Vision for Least Developed Countries.” **Stratejik Araştırmalar Enstitüsü**, 2012, (Çevrimiçi) <https://www.cceol.com/search/gray-literature-detail?id=330102>, 20 Aralık 2016,
- 46 Dışişleri Bakanlığı: “Beşinci Büyükelçiler Konferansı Sonuç Bildirisi.” 2013, (Çevrimiçi)
<http://www.mfa.gov.tr/besinci-buyukelciler-konferansi-sonuc-bildirisi.tr.mfa.04.Aralik> 2016.
- Erdemol, M. K.: “Yine Somali... Hedef yine Türkler.” Nisan 2016, (Çevrimiçi)
<http://www.birgun.net/haber-detay/yine-somali-hedef-yine-turkler-107879.html>, 20 Aralık 2016, s.3.
- Ergan, U.: “Somali’ye Türk Askeri Eğitim Üssü.” Ocak 2016, (Çevrimiçi)
<http://www.hurriyet.com.tr/somaliye-turk-askeri-egitim-ussu-40042244>, 11 Kasım 2016.
- Eser, E.: “Türk STK’cılara Somali’de saldırı.” GAZETE VATAN. Ocak 2016 (Çevrimiçi):
<http://www.gazetevatan.com/turk-stk-cilara-somali-de-saldiri--900857-gundem/>, 29 Kasım 2016.
- Farrela, R.: “Understanding Turkish involvement in Somalia. The Osint Journal Review16 Temmuz” 2012. (Çevrimiçi)
<https://osintjournal.wordpress.com/2012/09/15/understanding-turkish-involvement-in-somalia>, 09 Aralık 2016.

- Habertürk: “Terör örgütü Eş Şebab’ın lideri Ahmed Diriye’den küstah açıklama,” Dünya Haberleri. 2016, (Çevrimiçi) <http://www.haberturk.com/dunya/haber/1266435-es-sebabdan-kustah-aciklama>, 20 Aralık 2016.
- Harper, M: “Türkiye ve Somali’nin alışılmadık aşkı.” BBC. 16 Aralık 2014, (Çevrimiçi) http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/12/141215_somali_turkiye, 9 Aralık 2016.
- Hasimi, C.: “Turkey’s Humanitarian Diplomacy and Development Cooperation.” **Insight Turkey**, 2014, 16(1), (Çevrimiçi) http://file.insightturkey.com/Files/Pdf/insight_turkey_16_1_2014_hasimi.pdf, 16 Aralık 2016, pp.127.
- İHH : “Afrika Kuran-ı Kerim Dağıtım Projesi devam ediyor.” 2016, (Çevrimiçi) <https://www.ihh.org.tr/haber/afrika-kurani-kerim-dagitimi-projesi-devam-ediyor-1211>, 29 Kasım 2016.
- İslam ve İhsan: “Somali’de Türklere Gözdağı.” 31 Mayıs 2014 (Çevrimiçi) <http://www.islamveihsan.com/somalide-turklere-gozdagi.html>, 08 Aralık 2016.
- James, C.: “Al-Shabab Bans Turkish goods In Somalia”, Mart 2016, (Çevrimiçi) <http://buzzkenya.com/al-shabab-bans-turkish-goods-in-somalia/>, 29 Aralık 2016.
- Kambere, G.: “Financing al Shabaab: The Vital Port of Kismayo” Global-ECCO. Ağustos 2012 (Çevrimiçi) <https://globecco.org/financing-al-shabaab-the-vital-port-of-kismayo> 12 Aralık 2016.
- Kaya, K. ve Warner, J.: “Turkey and Africa: A rising military partnership.” Ekim 2012 (Çevrimiçi) http://scholar.harvard.edu/files/jasonwarner/files/kaya_and_warner_2013_turkey-africa.pdf, 18 Aralık 2016, s.3.
- Master, J ve Sergie, M.: “Al-Shabab. Council on Foreign Relations.” December 2016, (Çevrimiçi) <http://www.cfr.org/somalia/al-shabab/p18650>, 11 Kasım 2016.
- Miller, A. C.: “Turkey takes lead in rebuilding Somalia.” June 2012 (Çevrimiçi) <http://www.csmonitor.com/World/Middle-East/2012/0605/Turkey-takes-lead-in-rebuilding-Somalia>, 11 Aralık 2016.
- Murphy, T. ve Woods, A.: Turkey’s international development framework case study: Somalia. Istanbul Policy Center, 2014, (Çevrimiçi) <http://ipc.sabanciuniv.edu/wp-content/uploads/2014/02/SOMALIISBN11.pdf>, 12 Aralık 2016, s.12.

- ORSAM: “Somali’de Bitmeyen Siyasi Kriz.” Rapor No: 163, Temmuz 2013 (Çevrimiçi)
http://www.orsam.org.tr/eski/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2013730_163raporsomali.pdf, 12 Aralık 2016, s.16.
- Özkan M. ve Akgün B.: “Turkey’s Opening to Africa.” **The Journal of Modern African Studies**, Kasım 2010 (Çevrimiçi),
https://www.researchgate.net/publication/220048130_Turkey%27s_Opening_to_Africa?enrichId=rgreq-5b763521ec07a9295c0c8f1569a2ca85, 29 Aralık 2016.
- Özkan, M.: “Doğu Afrika Jeopolitiği ve Türkiye’nin Somali Politikası.” **SETA Foundation for Political, Economic and Social Research**, Ekim 2014 (Çevrimiçi)
<https://works.bepress.com/mehmetozkan/218/download/> 2 Aralık 2016, s.23.
- Policy-Briefing: “Assessing Turkey’s Role in Somalia.” **Africa Briefing**, No:92. Ekim 2012, (Çevrimiçi) <https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/b092-assessing-turkeys-role-in-somalia.pdf>, 20 Aralık 2016, s.5.
- Régnier, P.: “The emerging concept of humanitarian diplomacy: identification of a community of practice and prospects for international recognition.” **International Review of the Red Cross**, 2011, 93(884),
<https://doi.org/10.1017/S1816383112000574>, pp.1211–1237.
- Sıradağ, A.: “Sahra Altı Afrikası’nda Terörist Grupların Yükselişi: Boko Haram ve Eş-Şebab.” SETA, Mayıs 2015, (Çevrimiçi)
http://www.orsam.org.tr/eski/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2013730_163raporsomali.pdf, 15 Aralık 2016, s.23.
- Tandoğan, M.: “Eş-Şebâb Örgütü’nün Anatomisi.” Mart 2016, (Çevrimiçi),
<http://www.ordaf.org/es-sebab-orgutunun-anatomisi/> 20 Aralık 2016, s.6.
- TIKA: “2014 Faaliyet Raporu.” 2014, (Çevrimiçi),
<http://www.tika.gov.tr/upload/2016/Prestij%20Eserler/Faaliyet%20Raporu%202014.pdf>, 12 Aralık 2016.
- TIKA: “2015 Faaliyet Raporları.” 2015, (Çevrimiçi),
http://www.tika.gov.tr/tr/yayin/liste/tika_faaliyet_raporlari-22, 29 Aralık 2016.
- Türkiye Diyanet Vakfı.: (2016). “Diyanet Heyeti Somali’deki Teknik Çalışmalarını Tamamladı.” **Türkiye Diyanet Vakfı**, (Çevrimiçi)
<http://arsiv.diyanetvakfi.org.tr/37/guncel/diyanet-heyeti-somalideki-teknik-calismalarini-tamamladi>, 29 Aralık 2016.

- Yarın Haber: “Somali’li cihatçı grup Eş Şebab Türkiye’yi düşman ilan etti.” Temmuz 2016, (Çevrimiçi) <http://yarinhaber.net/guncel/42896/somalili-cihatci-grup-es-sebab-turkiyeyi-dusman-ilan-etti>, 08 Aralık 2016, s.36.
- Yenişafak: “Erdoğan Türkiye’nin Mogadişu Büyükelçiliği Külliyesi’ni açtı.” 4 Haziran 2016, (Çevrimiçi), <http://www.yenisafak.com/dunya/erdogan-turkiyenin-mogadisu-buyukelciligi-kulliyesini-acti-2475476>, 11 Aralık 2016.
- Yılmaz, K.: “Ülke Savunmasından Küresel Dini İstismar Eden Terörizme: “El-Şebab” Örneği ve Türkiye Açısından Yansımaları.” **Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi**, 5 (1) Mayıs 2014 (Çevrimiçi), http://www.academia.edu/download/36108800/Ulke_Savunmasindan_Kuresel_Dini_Istismar_Eden_Terorizme.pdf, 12 Aralık 2016.